

Pedagogická
fakulta
Faculty
of Education

Jihočeská univerzita
v Českých Budějovicích
University of South Bohemia
in České Budějovice

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Pedagogická fakulta

Katedra pedagogiky a psychologie

Bakalářská práce

Děti v náhradní rodinné péči a spolupráce rodiny s mateřskou školou

Vypracoval: Bára Bianca Pálová

Vedoucí práce: doc. MgA. Stanislav Suda, Ph.D.

České Budějovice 2018

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích, 19. července 2018

.....

Bára Bianca Pálová

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat vedoucímu mé bakalářské práce doc. MgA. Stanislavovi Sudovi, Ph.D , za vstřícnost, cenné rady a odborné vedení při jejím zpracování.

Abstrakt

Bakalářská práce se zabývá problematikou náhradní rodinné péče a spolupráce rodiny s mateřskou školou. Zaměřuje se na proces zprostředkování osvojení, průběh osvojování a adaptaci osvojeného dítěte na nové prostředí rodiny a školy. Zejména se zaměřuje na komunikaci mateřské školy s rodinou a na přístup a informovanost předškolních pedagogů. Teoretická část práce se zabývá problematikou rodiny, náhradní rodinnou péčí, předškolním obdobím a adaptací dítěte. Praktická část je zaměřena na hloubkový rozhovor s osvojiteli a pohled na jejich zkušenost s procesem adopce. Současně byl pozorován vývoj dítěte a socializační proces v průběhu adaptace v mateřské škole. Výzkum ukázal, že komunikace rodiny a pedagogů byla v pořádku a že vedení mateřské školy bylo srozuměno s rodinnou anamnézou i jejich specifiky. Data získaná z rozhovoru byla následně interpretována do případové studie.

Klíčová slova: náhradní rodinná péče, adaptace, předškolní věk

Abstract

My bachelor's thesis deals with matters of foster care and cooperation of family with kindergarten. It focuses on process of adopting mediation, run of adopting and adaptation of child on new family surrounding and kindergarten. Especially focuses on communication between kindergarten and family and on accessibility and foreknowledge of pre-school pedagogues. Theoretical part deals with matters of family, foster care, pre-school age and adaptation on kindergarten. Practical part was aim at detail interview with adopters and their own view on experience with proces of adoption. Progression of child and socialization process during adaptation at kindergarten was observe simultaneously. Research showed that the communication between family and pedagogues was in order and that the direction of kindergarten was met with family anamnesis and its specifics. Data acquired from the interview were interpret to the case study.

Keyword: foster care, adaptation, pre-school age

Obsah

ÚVOD	8
1 Pojem rodina	9
1.1 Význam rodiny pro psychický vývoj předškolního dítěte	10
2 Náhradní rodinná péče	11
2.1 Druhy náhradní rodinné péče v České republice	11
2.2 Osvojení	12
2.3 Pěstounská péče	13
2.4 Poručenství	14
2.5 Svěření dítěte do péče jiného člověka	15
2.6 Zprostředkování osvojení	15
2.7 Nové soužití	17
2.7.1 Příchod dítěte do nové rodiny	17
2.7.2 Pravda o původu dítěte	18
2.8 Psychický vývoj dítě v náhradní rodinné péči	18
3 Psychická deprivace a možnost její nápravy.....	19
3.1 Diagnostika psychické deprivace.....	20
3.2 Typy deprivované osobnosti dítěte	21
4 Předškolní období.....	23
4.1 předškolní vzdělávání.....	23
4.1.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.....	23

4.1.2	Specifika předškolního vzdělávání.....	24
4.1.3	Funkce a cíle mateřské školy popsané v rámcovém vzdělávacím programu 24	
4.2	Spoluúčast rodičů na předškolním vzdělávání.....	26
4.3	Socializace dítěte v předškolním období	26
5	Praktická část	27
5.1	Cíl výzkumu	27
5.2	Výzkumné otázky a předpoklady.....	27
5.3	Metodologie	28
5.3.1	Použité metody.....	28
5.3.2	Charakteristika respondentů	29
5.3.3	Sebereflexe vedení rozhovorů	29
5.3.4	Ukázka rozhovoru	30
5.4	Případová studie	32
5.5	Shrnutí	41
5.5.1	Rodinná anamnéza	41
5.5.2	Spolupráce rodiny s mateřskou školou.....	42
5.6	DISKUZE	43
	ZÁVĚR.....	45
	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	47
	SEZNAM OBRÁZKŮ	50

ÚVOD

Každým rokem se v České republice zvyšují počty dětí bez rodin. Původní rodiče se o tyto děti z různých důvodů neumějí nebo nechťejí starat. Dochází tedy k umístování ústavní péče či náhradní rodinné péče. Je mnoho párů, které nemohou mít vlastní potomky. Jednou z možností je volba některé z forem náhradní rodinné péče. Takové rozhodnutí vyžaduje mnoho trpělivosti při zprostředkovávání náhradní rodinné péče i v době očekávání.

Spolupráce rodiny a pedagogů, je neodmyslitelnou součástí efektivní výchovy a vzdělávání dítěte, stejně tak jako informovanost o jeho chování a socializaci v jejich nepřítomnosti. Pedagog by měl mít informace o dítěti, aby se mohl podílet na rozvoji osobnosti dítěte. Spolupráce je zakotvená i v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání.

Díky této práci jsem mohla získat cenné informace o problematice náhradní rodinné péče. Teoretická část bakalářské práce stručně definuje rodinu a její základní funkce. Ve další kapitole se zabývá předškolním vzděláváním a adaptací na mateřskou školu. Praktická část vychází z autentických rozhovorů s náhradními rodiči a věnuje se kvalitativnímu výzkumu případové studie rodiny s adoptovanými dětmi. Zde se zaměřuji zejména na popis rodinné anamnézy a reálné adaptaci dítěte na rodinu a mateřskou školu. Také je zkoumána spolupráce rodiny a pedagogických pracovníků.

Původním záměrem této práce, bylo zjistit, jakým způsobem probíhá komunikace a spolupráce mezi rodinou a učitelkou mateřské školy. Při zpracovávání výzkumné části se však ukázalo, že tato spolupráce se v první řadě zaměřuje na adaptaci dítěte do nového kolektivu mateřské školy. Proto byly pozměněny některé výzkumné otázky, které se nyní orientují primárně na spolupráci při adaptaci.

1 Pojem rodina

Definovat jednoznačně pojem rodiny je problematické, definic existuje opravdu mnoho. Podle Vágnerové (2014), je rodina nejdůležitější sociální skupinou, která působí na kladný psychický vývoj dítěte. Rodina by pro dítě měla představovat životní jistotu a být modelem mezilidských vztahů.

Matějček (1994) definuje rodinu jako nejstarší lidskou společenskou instituci, kde se přirozeným způsobem uspokojují základní psychické potřeby dítěte. Vznikla z přirozeného pohlavního pudu, jenž vede k rozmnožování, ale především z potřeby chránit, vzdělávat a připravovat na budoucí život své potomstvo.

Rodinu tvoří jednotliví lidé, ale vzájemné interakce mezi nimi, mluví se o tzv. sítích vztahů. Systém má své subsystemy, které jsou dány například generačním postavením, pohlavím, pozicí v mocenské hierarchii či specifickými osobnostními charakteristikami. Nejdůležitějším subsystemem je považován manželský, poté sourozenecký a subsystem rodič – dítě. Jde o sítě vztahů a o vymezení celku (rodiny) od okolí. (Matějček, 2005)

Nemůžeme v rodině nahlížet pouze na jednotlivce, neboť chování každého jedince ovlivňuje ostatní. Což znamená, že setká-li se jeden ze členů rodiny s určitou zátěží, tato zátěž bude působit na celou rodinu. Rodina je systém (mikrosystém). Zapojuje se do širokého společenského systému (mezosystému), ke kterému patří příbuzenstvo, přátelé, sousedé a všichni ostatní, kteří rodinu obklopují. Ti zpravidla rodinu ovlivňují a sami jsou stykem s ní ovlivňováni. (Matějček, 2005)

Rodina je však zapojena do dalšího systému sociálních vztahů (exosystému), který ji obklopuje zvnějšku, jenž představují instituce, jako je zaměstnavatel, škola, služby, poradny, soud, orgány péče o dítě apod. Dále je rodina obklopena ještě širším okruhem společenských institucí (makrosystémem), který je zcela neosobní a má celospolečenský dosah. Jde o normy a postoje, společensky uznávané hodnoty, zákony a předpisy, zvyky, tradice, výchovné praktiky, pověry i společenské mýty (Matějček, 2005).

V rodinném systému dochází k určitým změnám, které Matějček (2005), rozdělil do dvou skupin: kontinuální a diskontinuální

- Kontinuální = pozvolné změny, které jsou dány vývojem a stárnutím jednotlivých členů rodiny i stárnutím systému.
- Diskontinuální = tzv. „kritické události“, které jsou náhlé. Může jimi být např. rozvod, narození dítěte, příchod nového člena do rodiny. Jedná se o situaci, která přináší určité nároky, stresy.

Ve většině případů si rodina sama dokáže s krizí poradit bez odborné pomoci lékařů, poraden, soudu či jiných institucí. Musíme však počítat s rozdíly v sebeopravné schopnosti, která je individuální charakteristikou každého rodinného systému. Poradenské služby napomáhají oné sebeopravné, autoreparační tendenci rodiny, což znamená rozpoznávat a posilovat pozitivní síly v rodinném systému, pomáhat vyhledávat vhodné postupy a strategie. Jejich úkolem není rodinu opravovat, ale spolupracovat s ní na sebeopravném díle (Matějček, 2005).

1.1 Význam rodiny pro psychický vývoj předškolního dítěte

Rodiče představují pro dítě předškolního věku emocionálně významný ideál, autoritu, které se chce dítě podobat a se kterou se identifikuje. V rámci identifikace dítě nekriticky přijímá všechny hodnoty, postoje, názory a projevy rodičů, bez další diferenciaci. Dítě předškolního věku svou touhu, být jako rodič, uplatňuje zejména ve hře, kde může ztvárnit roli dospělého a procvičit si ji. Děti si prostřednictvím hry zkouší role, které by měly v budoucnosti získat a učí se je zvládnout. (Vágnerová, 2000)

2 Náhradní rodinná péče

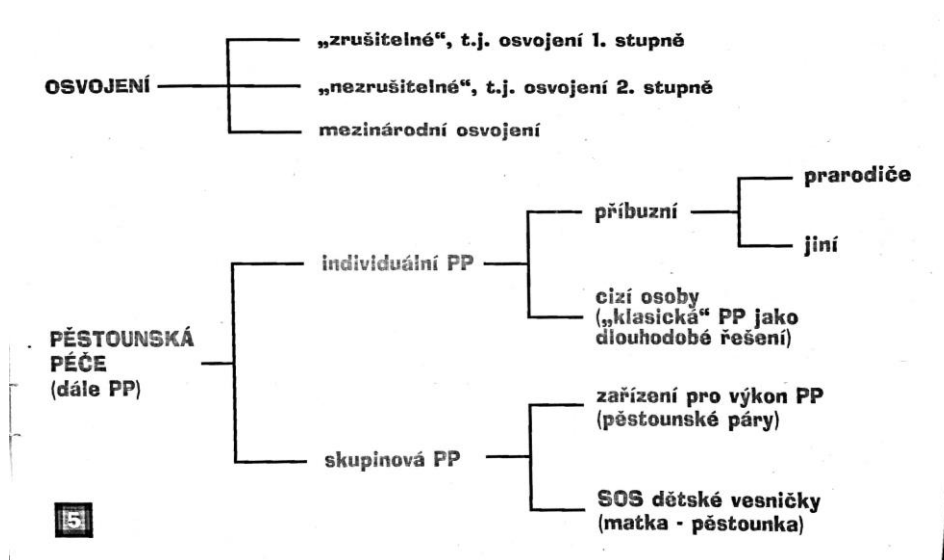
V České republice je stále mnoho dětí, vyrůstajících bez své vlastní rodiny. Náhradní rodinná péče je forma sociálního opatření, když se o děti rodina nemůže nebo nechce starat, popřípadě není-li žádoucí, aby se starala. Těmto dětem přináší šanci na nový život právě náhradní rodinná péče. (Matějček, 2005)

Matějček (2005) dále uvádí, že motivací k adopci dítěte bývá neplodnost či náhrada za zemřelé dítě. Motivace pěstounské péče je ovšem odlišná. Pěstouni většinou své vlastní děti mají, ale mají zvýšenou potřebu a touhu mít více dětí, či touhu pomáhat „opuštěným“ dětem.

2.1 Druhy náhradní rodinné péče v České republice

Existují čtyři formy náhradní rodinné péče. Osvojení, pěstounská péče, poručenství a svěřeni dítěte do péče jiné fyzické osoby než rodiče. Tyto formy náhradní rodinné péče jsou ilustrovány v grafu níže.

Obrázek č. 1 Druhy náhradní rodinné péče

zdroj: Bubleová, 2001

2.2 Osvojení

Osvojení, jinými slovy adopce, je nejvyšší formou náhradní rodinné péče, které nahrazuje dítěti stabilní rodinné prostředí. Mezi osvojitelem (fyzická osoba, která člověka osvojuje) a osvojencem (člověk, který má být osvojen) vzniká vztah jako mezi dítětem a rodičem, ale vzniká také vztah příbuzenský mezi příbuznými osvojitelů. Osvojitelé přijímají nezletilé dítě za vlastní a mají práva a povinnosti, které zahrnují péči o jeho zdraví, mravní, citový, tělesný a rozumový vývoj. Adoptivní rodiče jsou zapsáni v rodném listě nezletilého dítěte a stávají se jeho zákonnými zástupci, čímž zaniká vztah s původní rodinou (Bubleová, 2001)

„Osvojit dítě může manželská dvojice, manžel nebo manželka rodiče dítěte i osamělá osoba.“¹

Než však soud o osvojení rozhodne, musí být dítě v péči budoucího osvojitele po dobu minimálně tří měsíců, na náklady zájemce o osvojení. Jde o tzv. „předadopční období.“ Osvojit lze pouze nezletilé dítě a mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Zrušitelné osvojení může soud zrušit pouze z důležitých důvodů na návrh osvojence nebo osvojitele.

Osvojení 1. stupně je nezrušitelné a je možné nejdříve od prvního roku života dítěte. Rodinné právo upravuje tři druhy osvojení – zrušitelné, nezrušitelné a mezinárodní. *„Nezrušitelně mohou osvojit dítě pouze manželé, nebo jeden z manželů, který žije s některým z rodičů dítěte v manželství, anebo pozůstalý manžel po rodiči nebo osvojiteli dítěte. Výjimečně může takto osvojit dítě i osamělá osoba za předpokladu, že jsou jinak splněny zákonné podmínky a osvojení bude ku prospěchu dítěte.“²*

¹ KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002, str. 15

² Ministerstvo práce a sociálních věcí: Formy náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14501>

Toto osvojení je možné nejdříve od prvního roku života dítěte. Kvůli snaze vytvořit úplnou a plně fungující rodinu bývají nároky osvojitelů často vysoké, proto vyřízení adopce může trvat až několik let.

Zrušitelné osvojení lze ze závažných důvodů zrušit na návrh osvojitele či osvojence. V tomto případě opět vznikají práva a povinnosti mezi osvojencem a původní rodinou a osvojenec přijme zpět své dřívější příjmení. „Zrušitelné“ osvojení (osvojení 2. stupně), je péče, kdy mají osvojitelé práva a povinnosti, jako rodiče dítěte, ale nejsou uvedeni v rodném listě dítěte. (MPSV, 2013)

Mezinárodní osvojení je možné pouze v případě, že z určitých důvodů nemůže být o dítě pečováno v zemi jeho původu. Pouze Úřad pro mezinárodně právní ochranu dětí je oprávněn zprostředkovat osvojení dítěte z České republiky do ciziny. Po svěřeni nezletilého dítěte do nové rodiny je v příslušné zemi pověřená osoba, která provádí v rodině šetření, o kterém vypracuje zprávu a spolu s fotografií a zdravotní dokumentací dítěte zasílá na úřad. Po šesti měsících od svěřeni dítěte do péče může rodina podat Úřadu žádost o souhlasu osvojení dítěte do ciziny. (Bubleová, 2001)

2.3 Pěstounská péče

„Pěstounská péče je zvláštní formou státem řízené a kontrolované náhradní rodinné výchovy, která zajišťuje dostatečné hmotné zabezpečení dítěte i přiměřenou odměnu těm, kteří se ho ujali.“³ Pěstouni nejsou zákonným zástupcem dítěte, tudíž mohou rozhodovat pouze o běžných věcech v životě dítěte, avšak nemají právo rozhodovat o důležitých záležitostech bez souhlasu pokrevních rodičů či soudu, pokud nejsou zbaveni rodičovských práv. Pěstounská péče může být v době jejího trvání

³ MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, str. 34-35

soudně zrušena. V případě pěstounské se předpokládá styk dítěte s původními rodiči. Pěstounská péče může být soudem vymezená na dobu určitou (např. při pobytu rodičů v léčebně), ale i neurčitou (Nový občanský zákoník).

Pěstounská péče má tři formy: individuální, skupinovou a dočasnou. (Koluchová, 2002)

- Individuální – tato péče probíhá v rodinném prostředí v čele s manželskými páry. Nejčastěji jde o rodiny, které vlastní děti mají, nebo mají již děti dospělé.
- Skupinová – probíhá v zařízeních pro výkon pěstounské péče. Probíhá v čele s matkou – pěstounkou, kde je pěstounkou matka, která s dětmi bydlí ve vlastním domečku. Skupina domečků tvoří společenství – SOS dětské vesničky. Také může probíhat v čele s manželským párem (tzv. „rodinná skupina“), který přijímá velkou skupinu dětí různého věku i pohlaví.
- Na přechodnou dobu - pokud situace vyžaduje rychlé řešení, v případě, že se rodiče ze závažných důvodů nemohou o dítě postarat, soud může přidělit dítě do pěstounské péče. Pěstouni jsou vybíráni z evidence osob vhodných k výkonu pěstounské péče na přechodnou dobu.

2.4 Poručenství

Další formou náhradní rodinné péče je poručenství s osobní péčí poručníka, kterého určí soud, jestliže:

- zemřeli oba rodiče dítěte
- byli zbaveni rodičovské odpovědnosti
- byl pozastaven výkon jejich rodičovské odpovědnosti
- nejsou způsobilí v plném rozsahu k právním úkonům (nemají rodičovskou odpovědnost).

Poručník je zákonným zástupcem dítěte, ale je pod neustálým dozorem poručnického soudu. Poručník je povinen dítě vychovávat, spravovat jeho majetek, zastupovat ho, avšak nemusí o dítě osobně pečovat. Pokud ale o dítě osobně pečuje, má nárok na dávky pěstounské péče. Poručník musí podávat soudu zprávy o poručenci, zpravidla v ročních intervalech. (Bubleová, 2001)

2.5 Svěření dítěte do péče jiného člověka

Další z forem náhradní rodinné péče je svěření dítěte do péče jiné osoby. Je-li to v nejlepším zájmu dítěte, soud může svěřit dítě do péče jiné fyzické osoby než rodiče, která musí poskytovat zdárnou výchovu dítěte. Soud dává při výběru vhodné osoby přednost příbuzným či osobě, která je dítěti blízká a má k ní vytvořený citový vztah (MPSV, 2013). Osobě, která o dítě pečuje, je soudně vymezen rozsah práv a povinností vůči dítěti.

2.6 Zprostředkování osvojení

Aby mohlo k osvojení dojít, je potřeba projít celým procesem zprostředkování náhradní rodinné péče, který popsala Bubleová (2014):

- Podání žádosti obecnímu úřadu obce s rozšířenou působností – prvním krokem je podání žádosti na odboru sociálních věcí. Zde bude manželskému páru přidělena sociální pracovnice, která je bude provázet celým procesem zprostředkování náhradní rodinné péče. Sociální pracovník provede rozhovor o rodinné situaci a vydá formulář žádosti. Tento formulář se stává základem pro spisovou dokumentaci.

Spisová dokumentace musí obsahovat:

- Žádost s osobními údaji žadatelů
- Doklad o státním občanství nebo trvalém pobytu na území České republiky
- Opis z rejstříku trestů

- Zprávu o zdravotním stavu žadatelů
- Ekonomické a sociální poměry žadatelů
- Písemné souhlasy

Po vytvoření spisové dokumentace následuje návštěva sociálního pracovníka u žadatelů doma, z důvodu sociálního šetření. Sepíše údaje z tohoto šetření a spolu s rozhodnutím, o jakou formu náhradní péče mají žadatelé zájem, vloží do spisové dokumentace a předloží krajskému úřadu ke schválení.

- Posuzování a příprava žadatele
 - Posouzení vhodnosti žadatelů a jejich zařazení do evidence žadatelů
 - Posouzení psychologického stavu – zjišťuje charakteristiku osobnosti, předpoklad pro vychovávání dítěte
 - Posouzení zdravotního stavu – žadatelé jsou povinni podrobit se odbornému vyšetření jejich zdravotního stavu
 - Posouzení poměrů sociálních a majetkových – rodina musí být schopná zajisti dítěti stabilní prostředí, které odpovídá jeho potřebám
 - Posouzení přípravy přijetí dítěte do rodiny – žadatelé se musí zúčastnit povinné přípravy, jejíž cílem je poskytnout dostatek informací o náhradní rodinné péči, předat informace potřebách dětí žijících mimo vlastní rodinu
 - Bezúhonnost žadatele – předložení čistého trestního rejstříku
- Očekávání – tato doba může být různě dlouhá, protože počet žadatelů je vyšší než dětí vhodných k osvojení. Vzhledem k tomu, že v centru zájmu je dítě, je vybírána vhodná rodina pro něj, ne vhodné dítě pro rodinu.
- Výběr rodiny pro konkrétní dítě – dítěti je pečlivě vybírána rodina, která ho přijme takové, jaké je. Rodinu vybírá tým odborných pracovníků krajského úřadu
- Kontakt s dítětem – nejprve je rodina na krajském úřadě seznámena se spisovou dokumentací dítěte. Pokud se na základě této dokumentace rozhodnou dítě

přijmout, bude jim doručeno písemné potvrzení o vhodnosti žadatelů. Poté mohou žadatelé navštívit v dětské zařízení.

Péče osvojitele - po seznámení a navázání kontaktu s dítětem žadatelé podávají žádost o „předadopční“ či „předpěstounskou“ péči. Tato péče je ze zákona stanovena na minimální dobu tří měsíců, kdy rodinu navštěvuje sociální pracovník. Po uplynutí této doby soud rozhoduje o svěřeni dítěte do péče osvojitelů či pěstounů a po nabytí právní moci tento proces končí.

2.7 Nové soužití

Po osvojení dítěte jde o jakousi formu vytvoření rodiny. Rodina prochází změnami a přijímá nové role. Zpočátku nastává změna chodu domácnosti, změna finanční situace, ale i osobního volna. Velice důležitá je v tomto období podpora rodiny a blízkých. Nastává dlouhý a náročný proces sbližování, přijímání a zvládnutí této skutečnosti. Nová rodina na dítě působí, ovlivňuje ho a vychovává. (Bubleová, 2011)

2.7.1 Příchod dítěte do nové rodiny

Náhradní rodiče prochází dlouhým procesem, který pro ně může být vyčerpávající a plný beznaděje. Náhle přichází oznámení o existence dítěte, pro které byli vybráni a oni nemají čas se na novou situaci připravit. Reakcí na tuto skutečnost může být šok, úzkost a neschopnost cokoliv dělat. (Vágnerová, 2012)

Změna prostředí pro dítě znamená, že se musí rozloučit nejen lidmi a věcmi na které bylo zvyklé, ale také s denními návyky a způsoby chování. Toto dítě pravděpodobně již jednou zažilo zklamání a ztrátu blízkých lidí, proto je potřeba postupovat velmi opatrně. Nový rodič by se proto měl připravit na skutečnost, že dítě bude vyžadovat neustálou pozornost, můžou se projevovat prvky agrese a vzteku. Tímto dítě vyjadřuje obavy o sebe a svou budoucnost.

U starších dětí, které delší dobu vyrůstaly v ústavní péči, mohou nastat problémy. Je proto velice důležité, důkladně si promyslet celý proces seznamování dítěte s novým prostředím a členy rodiny.

Od samého počátku je potřeba vymezit dítěti pravidla, aby bylo zřejmé, co je přijímáno, chváleno či odmítáno. Je nezbytné věnovat dítěti dostatek času, nezapomínat na pohlazení a být mu na blízku. Pro získání ztracené důvěry by měl rodič dát dítěti čas, trpělivost a laskavé zacházení. (Bubleová, 2014)

2.7.2 Pravda o původu dítěte

Přichází na řadu otázka, zdali říci dítěti pravdu o jeho původu. Matějček (2005) je jednoznačně přesvědčený o tom, že by mělo být dítě informováno. Předchází se tak nepříjemnostem, které jsou vážnější než informovanost dítěte.

Vývojově vhodná doba na informování dítěte je přibližně od tří let. V tomto období je dítě schopné přijímat informace otevřeně a přijímá je tak, jak jsou. Problematické může být pozdější sdělení. Čím je dítě starší, tím obtížněji se s danou situací vyrovná. Může reagovat odmítavě, křečovitě či rozpačitě. Tímto vzniká u dítěte napětí, které se mění v agresivitu. Za nejvíce kritické období je považováno období středního školního věku. Právě v tomto věku většinou dítě, kterému byla adopce zatajena, odhalí pravý stav věcí či pojme podezření.

Dítěti by měl být vysvětleno, jak do rodiny přišlo. Nemělo by být zapomínáno na zdůrazňování společných zážitků z počátečních okamžiků soužití. Dítěti by mělo být jasné, že na něm rodičům záleží. Příznivé je dítěti opakovat, že den, který ho rodina přijala, je nejšťastnějším dnem jejich života. (Matějček, 2005)

2.8 Psychický vývoj dítě v náhradní rodinné péči

Rozvoj jednotlivých psychických funkcí dítěte je dán dispoziční složkou a komplexem vnějších vlivů. Náhradní rodiče často zajímá, zdali dítě nezdědilo po svých biologických rodičích některé nežádoucí dispozice. Někdy vyžadují informace o jejich předpokladech ještě dříve, než dítě přijmou a neuvědomují si, že to není možné jednoznačně definovat. Předpokladem pro definování předpokladů dítěte je znalost biologických rodičů, která může nějaké představy přinést. (Vágnerová, 2012)

3 Psychická deprivace a možnost její nápravy

Podle Matějčka (2005) je deprivace stav, který vzniká v případě, že dlouhodobě nedochází k uspokojování základních psychických potřeb.

Koluchová (2002) ve své publikaci uvedla pět úrovní psychických potřeb:

- Potřeba získávání podnětů v přiměřené míře – dítě potřebuje být stimulováno a podněcováno ve všech smyslových oblastech. Potřebuje dostatek hraček, ale i lidí, kteří mu dávají lásku
- Potřeba smysluplného světa – dítě potřebuje určitou stálost věcného i sociálního prostředí. Případné změny, např. při přechodu do jiného ústavního zařízení, mohou dítě traumatizovat, vzhledem ke ztrátě všeho, co již chápalo. Může dojít i k přechodu na nižší vývojový stupeň – tzv. regrese.
- Citové a emoční potřeby – potřeba kladného vztahu k mateřské osobě a opětovaného vztahu k dalším členům rodiny, později i k vrstevníkům.
- Potřeby sociální – dítě si v interakci s okolím vytváří svou identitu, sebevědomí a sebepojetí.
- Potřeba sdílet s někým společnou budoucnost, kterou má dítě právě v rodině. Tato potřeba nemůže být naplněna v ústavní péči, kde dítě prožívá pocity nejistoty.

Tyto potřeby mohou být naplněny pouze ve funkční rodině.

Projevy psychické deprivace mohou být četné a různorodé. U dětí ve věku do tří let se deprivace obvykle projevuje opožděným motorickým vývojem. Výrazná je povrchnost citů a sociálních vztahů.

Jedním z indikátorů deprivčního poškození je řeč, z důvodu absence kontaktu s matkou a blízkými osobami. Děti, které přicházejí do náhradní rodinné péče, mívají vývoj řeči opožděný. U silně deprivovaných dětí je značné opoždění řeči, kdy řeč není rozvinuta až do pěti let. Tyto děti mnohdy nejsou zralé pro školu, proto je nezbytné

odložení školní docházky. Povrchnost citových vztahů přetrvává u deprivovaných dětí i v předškolním věku a cítí potřebu někomu patřit. Fixují se na sestry nebo vychovatelky, nebo se dožadují nové maminky.

Téměř všechny deprivované děti mají ve školním věku horší prospěch, který neodpovídá jejich intelektovým možnostem. U deprivovaného dítěte jsou časté výkyvy v chování, především v sociálním styku. Důsledkem opuštění rodiny a změny prostředí se můžou vyskytnout projevy agresivity, neurotické potíže a nedůvěra k lidem.

V období puberty a adolescence se projevují důsledky deprivace ve vztahu ke kolektivu a v začleňování do společnosti. Hrozí riziko vytvoření závislosti na alkoholu, drogách atd.

Důsledky psychické deprivace mohou přetrvávat do období dospělosti a tito lidé se často potýkají s partnerskými problémy. Jako rodiče bývají ve výchově svých dětí nejistí. Psychická deprivace se může projevit v celé soustavě osobnosti, v chování, sociálním začlenění a životní orientaci, neboť se jedná o vážné narušení psychického vývoje jedince. (Kolouchová, 2002)

3.1 Diagnostika psychické deprivace

Diagnostikovat deprivaci je velmi náročné a obtížné. U diagnostiky je rozhodující sledování jedince, pro zachycení dynamiky vývoje. Také je nutné vyšetření psychologické, pediatrické a posouzení genetických předpokladů. Všichni tito odborníci se poté musí shodnout na komplexním posouzení stavu, na jehož základě se zpracuje nejpravděpodobnější prognóza vývoje a doporučí se různá opatření.

Dlouhou dobu přetrvával názor o nenapravitelnosti psychické deprivace. Byly proto prováděné výzkumy, spojené s poskytováním poradenské péče. Výzkumy prokázaly, že psychická deprivace je napravitelná. Trvalost nápravy potvrzuje dlouhodobé sledování. (Kolouchová, 2002)

3.2 Typy deprivované osobnosti dítěte

Důležitou otázkou je míra psychické deprivace starších dětí, pocházejících z ústavní péče. Studie ze čtyřicátých let poukazují na skutečnost, že děti, které vyrůstají v chudším citovém prostředí, vykazují odchylky v intelektovém i charakterovém vývoji. Novější studie ukázaly, že důsledky deprivace nejsou jednotné a včasná bývá úspěšná. Mnohé děti, které pocházejí z ústavní péče, nemají žádné vývojové odchylky a ti, které odchylky vykazují, reagují odlišně v nových životních situacích, kterou může být například adopce. I přes to, že se každé dítě vyvíjí individuálně, byly zjištěny společné rysy, které se u deprivovaných dětí vyskytují. Mluvíme tedy o „typech chování,“ které Matějček (2005), rozdělil do pěti skupin:

- Dobře přizpůsobený typ – tyto děti se v ústavních podmínkách vyvíjejí dobře a nejsou u nich zjistitelné žádné závažnější odchylky. Tento typ je pro adopci vhodný, ale není úplně bez nebezpečí. Přizpůsobení těchto dětí se týká ústavních podmínek a není jisté, jak se zachovají s náročnějších podmínkách, kterým budou vystaveni. Pokud v adoptivní rodině dochází k náporu nových citových podnětů, mohou být děti vyvedeny z míry a snadno tak dochází k vytvoření podmínky pro narušení vzájemného vztahu. Je proto dobré, aby byli v počátcích adoptivní rodiče opatrní, trpěliví a zdrženliví.
- Typ hypoaktivní, útlumový, regresivní – charakteristickým znakem této skupiny je opožďování mentálního vývoje, a snížená aktivita zejména v sociální oblasti. Tyto děti většinou nejsou schopny emocionální odezvy.
- Typ sociální hyperaktivity – jedná se o deprivované dítě, u kterého nebyl v raném dětství uspokojen citový vztah. Nemá snahu o vytvoření kontaktu s blízkou osobou a spíše než na kvalitu získaných podnětů, se zaměřuje na jejich množství. Takovéto děti jsou nadměrně aktivní a navazují pouze povrchní a nediferencované kontakty s okolím.

- Typ sociální provokace – stejně tak, jako u předchozího typu, nedošlo k uspokojení citového vztahu, což přetrvává ve stavu zvýšeného napětí z neuspokojené potřeby. Tyto děti se projevují agresivitou, výbušností a jsou pokládány za nezvladatelné. Tyto děti většinou nebývají nabízeny k adopci a pokud ano, rodiny jsou důkladně vybírány a připraveny na možné reakce dítěte. Zkušenosti ale ukazují, že po svěření do adoptivní péče, došlo v některých případech k obratu v chování.
- Typ náhradního uspokojení citových nároků – u těchto dětí se může objevovat předčasná sexuální aktivita, agresivita apod.

4 Předškolní období

V širším slova smyslu se předškolní období jako období od narození po vstup do školy. V užším slova smyslu je toto období zaměřeno na věk od tří do šesti let, které Langmeier (1998) nazývá „věkem mateřské školy.“ Znakem tohoto období je uvolňování vazeb na rodinu, kdy začíná rozvoj aktivity, která dítěti umožňuje, aby se např. uplatnilo a prosadilo mezi vrstevníky. (Vágnerová, 2000)

4.1 předškolní vzdělávání

Zákon č. 561/2004 Sb., o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání je předškolní vzdělávání zákonnou součástí vzdělávání. Tvoří počáteční stupeň veřejného vzdělávání, které je řízeno požadavky a pokyny MŠMT.

Předškolní vzdělávání je určeno dětem ve věku zpravidla od 3 do 6 let. Od roku 2020 bude předškolní vzdělávání organizováno pro děti ve věku od 2 do 6 let. Mateřská škola je dělena na třídy. Tyto třídy mohou být věkově homogenní či heterogenní. Školský zákon udává, že poskytování předškolního vzdělávání je ze zákona veřejnou službou. (Smolíková, 2004)

4.1.1 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

Tento program vymezuje pravidla, podmínky a požadavky pro institucionální vzdělávání dětí předškolního věku. Tyto pravidla jsou závazná pro předškolní vzdělávání v mateřských školách.

Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání vymezuje úkoly pro předškolní vzdělávání (Smolíková, 2004):

- Doplnovat a také podporovat rodinnou výchovu
- Zajistit dítěti podnětné prostředí pro jeho aktivní rozvoj a učení
- Poskytnutí odborné péče a smysluplné obohacení denního programu dítěte
- Připravovat dítě na jeho životní a vzdělávací cestu

- Vytvářet předpoklady pro pokračování ve vzdělávání
- Maximální podpora individuální rozvojové potenciálnosti dětí
- Diagnostika dětí
- Zajištění včasné speciálně pedagogické péče

4.1.2 Specifika předškolního vzdělávání

Předškolní vzdělávání respektuje a přizpůsobuje se vývojovým fyziologickým, kognitivním, sociálním a emocionálním potřebám dětí. Nabízí vstřícné, podnětné a obsahově bohaté prostředí, které dítěti dodává pocit jistoty a bezpečí a zajišťuje mu možnost projevit se a zaměstnávat přirozeným způsobem.

Vzdělávání se zaměřuje na zvolení vhodných individuálních a specifických potřeb. Společné soužití dětí napomáhá k vytváření kvalit, jako je pomoc, vzájemná tolerance, učení a porozumění. Vzdělávání je zpracováváno prostřednictvím ucelených témat, které jsou rozpracovány do bloků, díky kterým lze přirozeně chápat souvislosti. Jsou zde uplatňovány odpovídající metody a formy práce, jako je učení prožitkové, kooperativní, hrou a činnostmi dítěte, které podporují zvědavost dětí a podněcují radost z učení. Dále je zařazováno spontánní sociální učení, které je založené na principu přirozené nápodoby a hraje významnou roli v učení dítěte. Uplatňují se činnosti spontánní i řízené. (Koťátková, 2014)

4.1.3 Funkce a cíle mateřské školy popsané v rámcovém vzdělávacím programu

Po naplnění požadavků Kurikulárních dokumentů, může škola vykonávat funkce, které jsou společností očekávané. Syslová (2012), popsala následující funkce:

- Personalizační – přebírání odpovědnosti za sebe a své jednání a formování vlastní osobnosti
- Socializační – vrůstání do společnosti, do různých vztahů a rolí. Škola klade důraz na respekt k odlišnosti – rasové, národnostní, náboženské a je nositelkou etických norem.

- Integrovaná – jedná se o inkluzi, kdy dochází k vytváření různorodého prostředí, ve kterém jsou přirozeně naplňovány potřeby všech dětí.
- Hodnotová – vytváření hodnot a postojů k práci, sportu, ke světu, autoritám, přátelství. V současnosti je společnost příliš orientovaná na konzumní způsob života. Škola se snaží o vytváření humánnějších hodnot.
- Kvalifikační – vybavování kompetencemi, které jsou potřebné pro uplatnění na trhu práce

Společenské potřeby mění také funkce a pojetí školy. Škola dříve představovala ryze výchovnou funkci, kterou nahradily výše zmíněné funkce. Mateřská škola má podporovat osobnostní a sociální rozvoj dítěte a kvalitně je připravit na osobní, pracovní i občanský život.

V roce 2004 vstoupila Česká republika do Evropské unie, což se z hlediska cílů promítá do vzdělávání 21. století:

- Učit se poznávat – dříve děti přebíraly názory autorit, v současnosti jsou vedené ke kritickému myšlení. Učitelka má ve svých názorech ustoupit do pozadí a nechat říkat názory dětí. Děti by měly být vedeny k naslouchání, pomáhání a k hájení vlastních názorů.
- Učit se jednat – samostatnost dětí prakticky zkoušet, řešit a provádět činnosti
- Učit se žít společně – děti by měly být vedeny k respektu, úctě, toleranci a odlišnostem. Děti nemají vytvořené předsudky k odlišnostem, proto je důležitá různorodá podpora ze strany učitelky, co se týká kulturních a náboženských zvyklostí rodin, mentálních schopností apod.
- Učit se být – velmi náročný cíl, který vede k odpovědnosti. Tento cíl se zaměřuje na rozvoj sebeúcty a sebevědomí, člověk by se měl stát autonomním s vlastním názorem, který přijímá plnou zodpovědnost za své činy a názory.

4.2 Spoluúčast rodičů na předškolním vzdělávání

Spoluúčast rodičů je zakotvená v rámcovém vzdělávacím programu a je plně vyhovující, pokud: (Smolíková, 2004)

- Spolupráce mezi zaměstnanci školy a rodiči funguje na základě partnerství a jestliže mezi nimi panuje oboustranná důvěra, vstřícnost, otevřenost a ochota spolupracovat.
- Učitelé mají úsilí vyhovět a porozumět individuálním potřebám dítěte.
- Rodiče mají možnost účastnit se různých programů a projeví-li zájem, mohou se podílet na tvorbě plánů mateřské školy a pomoci řešit vzniklé problémy.
- Učitelé pravidelně informují rodiče o pokrocích v rozvoji i učení dítěte. Spolupracují na dalším postupu výchovy a vzdělávání.
- Zaměstnanci školy nezasahují do soukromého života a chodu rodiny. Chrání soukromí rodiny a zachovávají diskrétnost.
- Mateřská škola nabízí rodičům poradenský servis v otázkách výchovy a vzdělávání dítěte.

4.3 Socializace dítěte v předškolním období

Vágnerová (2000) popsala toto období jako věk iniciativy, jehož potřebou je aktivita. Z počátku této fáze je dítě uspokojováno mnohými činnostmi, které jsou samy cílem. Teprve do dosažení určité úrovně se tato aktivita stává prostředkem a slouží k jinému cíli. Činnosti se nyní rozvíjejí, diferencují a nabývají nový význam.

Aktivita předškolního dítěte již mívá cíl. Volba činností je ovlivněná emocemi a aktuálními potřebami dítěte, ale rozvíjí i další mechanismy, které ji ovlivňují. Pokud je aktivita dítěte pozitivně hodnocena a dítě se díky ní může prosadit, dochází k naplnění potřeby seberealizace. Jako pozitivní zpětná vazba, slouží názory dospělých.

5 Praktická část

Praktická část je tvořena celkem dvěma respondenty. Rodinou a třídní učitelkou mateřské školy.

Rodinu, se kterou byl rozhovor uskutečněn, tvoří čtyři členové. Matka 47 let, otec 46 let a dvě adoptované dcery 9 a 14 let, rozhovoru se však zúčastnili pouze rodiče a probíhal ve dvou schůzkách. První setkání mi odkrylo zkušenosti rodičů s průběhem osvojování a jejich pohled na adaptaci dítěte do nové rodiny a později prostředí mateřské školy. Druhé setkání sloužilo k upřesnění a doplnění chybějících informací.

Druhým respondentem byla učitelka mateřské školy, kterou děti navštěvovaly. Zde jsem dostala odpovědi na otázky, jak probíhala adaptace dětí na mateřskou školu a jak se na tomto procesu podíleli rodiče.

Z důvodu zachování anonymity všech respondentů jsou v bakalářské práci pozměněna všechna jména.

5.1 Cíl výzkumu

Hlavním cílem je zjistit, jak probíhá průběh adaptace dítěte v nové rodině a mateřské škole.

5.2 Výzkumné otázky a předpoklady

- Důvod a rozhodnutí pro náhradní rodinnou péči?
- Jak probíhá samotné osvojování a jak dlouho trvá?
- Jaká byla adaptace dítěte na nové rodinné, později i školní prostředí?
- Jak probíhala vzájemná spolupráce mezi učitelkou a rodinou na adaptaci dítěte s mateřskou školou?

5.3 Metodologie

5.3.1 Použité metody

Pro praktickou část bakalářské práce byla, na základě doporučení vedoucího práce, jako výzkumná metoda zvolena osobní případová studie. Byly realizovány dva nestrukturované hloubkové rozhovory, které se konaly mezi mnou, v roli tazatele a dvěma respondenty. Jedná se o kvalitativní šetření.

Tato práce si klade za cíl přiblížit proces osvojování, adaptaci dítěte na rodinu, prostředí mateřské školy a také má zjistit, jak probíhá spolupráce rodiny s učitelkami při procesu adaptace.

Cílem práce bylo shromáždění veškerých dostupných informací o procesu a zprostředkování osvojení a spolupráci rodičů s pedagogickými pracovníky. Na základě zkušeností respondentů se mi odkrývaly odpovědi na výzkumné otázky. Se zájmem o dané téma jsem pokládala doplňující otázky. Rozhovory s oběma respondenty probíhaly spontánně a neformálně. První rozhovor byl prováděn v domácím prostředí a druhý rozhovor probíhal ve třídě mateřské školy s dvěma učitelkami.

Rozhovor s respondenty byl elektronicky zapisován, první část rozhovoru byla také nahrávána na diktafon. Audiozáznam mi nebylo umožněno zveřejnit, vzhledem ke sdělení osobních údajů. Sezení probíhalo ve dvou částích. První část probíhala formou neformálního spontánního rozhovoru. Při druhém rozhovoru byly položeny doplňující otázky a vyřešeny nesrovnalosti odpovědí.

5.3.2 Charakteristika respondentů

Prvními respondenty byli Jana a Jiří, osvojitelé.

Janě je 47 let, vystudovala střední odborné učiliště a pracuje jako kuchařka v bufetu. Je velice veselá a energická. Potěšila mne její otevřenost a zájem, se kterým mi její životní příběh vyprávěla. Je srdcem rodiny a věnuje jí všechnen čas.

Jiří je o rok mladší, vystudoval rovněž střední odborné učiliště a v současné době pracuje jako automechanik. Je příjemný, optimistický, vstřícný a autoritativní. Je hlavou rodiny a největší podporou všech jejích členů.

Druhý rozhovor probíhal s dvěma respondentkami – učitelkami mateřské školy. První paní učitelka byla starší, před odchodem do důchodu. Svěřila se, že již má na výkon této profese málo sil. Druhá paní učitelka byla energická, milá, vstřícná. Její práce ji velice naplňuje a v současné době si dodělává vysokoškolské vzdělání.

5.3.3 Sebereflexe vedení rozhovorů

Při prvním rozhovoru jsem se poprvé setkala s respondenty. Před rozhovorem jsme byli já, ale i respondenti značně nervózní. Tento rozhovor probíhal neformálně, formou předávání životních zkušeností. Vzhledem k mému velkému zájmu o dané téma jsem k rozhovoru přistupovala s velkou zvědavostí. Rodina mne velice mile přivítala a umožnila mi seznámit se s dcerami, abych tak mohla lépe pochopit rodinnou anamnézu. Byla jsem seznámena s odbornou dokumentací obou dívek a s jejich zdravotním stavem. Poté mi Jana s Jiřím začali vyprávět jejich životní příběh. Tento rozhovor pro mne byl velmi silným zážitkem, kdy mi rodina otevřeně sdělovala všechny radosti i strasti života.

Druhý rozhovor probíhal s dvěma paní učitelkami mateřské školy, kdy odborně nahlížely na adaptaci vybraných dětí a hodnotily formu komunikace s rodiči.

5.3.4 Ukázka rozhovoru

Tato ukázka je téměř doslovně přepsána z audiozáznamu, jenž si respondenti nepřejí zveřejnit, kvůli osobním údajům, které zde zaznívají. Tyto údaje proto do ukázky rozhovoru nebudu zahrnovat.

Na základě tohoto rozhovoru jsem byla vytvořena případová studie k výzkumné části práce. V rámci zachování anonymity jsou všechna jména v rozhovoru pozměněna. Tato část rozhovoru probíhala s matkou – Janou.

- **Proč jste se rozhodla pro náhradní rodinnou péči?**

„S manželem jsme se skoro 10 let snažili o miminko. Bohužel, máme problémy se spárováním chromozomů, proto jsem při všech třech těhotenstvích v pátém měsíci samovolně potratila. Při třetím potratu jsem málem zemřela a další těhotenství mi nebylo doporučeno. Manžel si přál mít rodinu, tak přišel s nápadem o adopci dítěte. Nebýt jeho, sama bych se takto nerozhodla.“

- **Co bylo prvním krokem k zařizování adopce?**

„zavolali jsme známé, která měla dvě děti v pěstounské péči. Ta nám řekla, že se máme obrátit na sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči. Šli jsme tedy rovnou na obecní úřad, kde jsme si na odboru sociálních věcí domluvili schůzku. Při schůzce nám sociální pracovníce řekla, co všechno adopce obnáší a zeptala se, zdali jsme o tom přesvědčeni. Poté nám dala vyplnit různé formuláře a žádosti, které jsme ji předali při další návštěvě. Také jsme museli předložit dokumentaci o našem zdravotním stavu, příjmech ze zaměstnání, trestní rejstřík, občanku a jiné. Potom nás jednou navštívili doma, prohlédli si, kde bydlíme a poslali nás na přípravný kurz. Během kurzu se nás ptali na to, jak bychom reagovali v určitých situacích. Už jsem byla psychicky vyčerpaná a unavená, tak jsem jim vynadala, že nemůžu vědět, jak se v dané situaci zachovám. Vyplnili jsme psychotesty a tím to skončilo.“

- **A co se dělo potom?**

„pak jsme se dozvěděli, že jsme tímhle vším prošli a zařadili nás do evidence žadatelů. Čekali jsme ti roky, než pro nás Haničku vybrali. To čekání bylo hrozné a dlouhé. Byla to taková bezmoc, kdy jsme nemohli nic dělat. Najednou nám zazvonil telefon a řekli nám, že pro nás mají holčičku. S manželem jsme byli v šoku, báli jsme se, ale i těšili. Museli jsme si nejdříve obstarat povolení, abychom se na Haničku mohli dojet podívat do kojeneckého ústavu. Manžel ji chtěl vidět hned, ale to nešlo, nejprve jsme potřebovali všechny možné potvrzení. Za to druhá žádost o dítě probíhala mnohem rychleji. Čekali jsme jen tři měsíce a měli jsme doma Adélku.“

- **Jaké byly vaše první pocity, když jste děvčátko viděla?**

„já vlastně nevím. Na jednu stranu jsem byla šťastná, na tu druhou jsem měla spoustu pochybností. Když jsme do kojeňáku přišli, viděla jsem snědou holčičku s černými, hustými vlásy, to mě trochu zarazilo. Ale vzhledem k tomu, že i já jsem byla po narození hodně snědá, dál jsem to neřešila. Manžel si Haničku pochoval a byl si jistý, že je to správné rozhodnutí. S druhou dcerou to bylo podobné. Prvně jsme se zalekli, že je zrzavá a hrozně droboučká a báli jsme se, aby netrpěla nějakou nemocí. Když ji manžel prvně pochoval, ona se na něj usmála a věděli jsme, že je naše.“

Takto náš rozhovor probíhal. Nebyl strukturovaný, mé otázky vyplývaly z dané situace. Celé setkání s Janou bylo velice přátelské, otevřené a probíhalo v prostředí domova. Celý rozhovor je dále přenesen do případové studie.

5.4 Případová studie

Případová studie bude vyprávět o rodině Králíčků, která se skládá ze čtyř členů. Matky Jany, otce Jiřího a dvou adoptovaných dcer Hany a Adély. Rodina žije v menším městě ve velkém rodinném domě se zahradou v klidné lokalitě na kraji města.

Pan a paní Králíčkoví se vzali v devatenácti letech a deset let žili v manželství bez vlastních dětí, avšak sedm let vychovávali synovce paní Jany. Sestra paní Jany otěhotněla při studiu vysoké školy a na mateřství nebyla připravena. Nechtěla se vzdát osobního života a o syna Ondřeje se nebyla připravena starat, proto požádala Janu, která nemohla mít vlastní děti, zdali by si malého Ondru vzala přechodně do své péče. Biologická matka byla se synem denně v kontaktu, ale měla strach, že by mu v době studia nedokázala poskytnout nejlepší péči.

Jana pracovala dlouhou dobu jako kuchařka v mateřské škole, kde nebyla příliš spokojená. Nyní pracuje v bufetu, kde má na starost studenou kuchyni. Svou práci má ráda a bere ji jako svůj koníček. Je velice milá, sympatická, empatická, avšak autoritativní. Je velice kreativní a společenská. Jiří věnuje mnoho času své práci automechanika. Jeho práce je náročná, ale i přes to se snaží trávit všechn čas s rodinou. Je velice přátelský, působí mile a klidně.

Starší dcera Hana nyní navštěvuje devátou třídu základní školy. Jana s Jiřím Hanu adoptovali před 14 lety, když jí byly pouhé 3 měsíce, z Plzeňského kojeneckého ústavu. Hana se narodila velmi mladým rodičům. Matce i otci bylo 16 let a nebyli schopni se o dceru postarat. Narodila se zdravá, vážila 2975 g a měřila 50 cm a ihned po porodu byla svěřena do péče kojeneckého ústavu. Hana se narodila 8.4.2014 v Plzni a biologická matka jí dala jméno Soňa. V kojeneckém ústavu žila tři měsíce. Zprvu byla dost plačtivá a vyžadovala pozornost. Po adopci náhradní rodiče holčičce změnili jméno na Hana. Stále vyžadovala veškerou pozornost a byla velmi fixovaná na náhradní matce. Plakala, pokud byla sama v postýlce a bez Jany neusnula až do 3 let věku. Hančin vývoj byl přirozený, bez problémů. Brzy začala mluvit a ve 2,5 letech začala sama chodit, bez předchozí fáze lezení. Byla velice živá a vše chtěla zvládnout sama.

Mladší dcera, devítiletá Adéla se narodila jako prvorozená matce ve věku 36 let. Otec nebyl v rodném listě uveden. Stejně, jako Hana byla ihned po porodu svěřena do péče kojeneckému ústavu. Matka Adély otěhotněla nečekaně a těhotenství zjistila ve stádiu, kdy již nebylo možné přerušit. Narodila se 21.2.2009 v Písku, její porodní váha byla 2050 g a měřila 43 cm. Neměla diagnostikované žádné zdravotní problémy. Adéla se narodila předčasně ve 32. týdnu a porod probíhal bez vážnějších komplikací. Adéla byla velmi klidné miminko. Jana a Jiří čekali na adopci pouhé dva měsíce. Adélu si z kojeneckého ústavu odnášeli v jejím 4. měsíci. Nevyžadovala zvláštní pozornost, byla vždy klidná, neplakala.

Jana a Jiří se devět let snažili o početí. Oba chtěli založit rodinu, ale měli problém se spárováním chromozomů. Janě se dlouhou dobu nepodařilo otěhotnět. Po třech letech konečně otěhotněla, avšak na začátku pátého měsíce spontánně potratila. Stejný průběh těhotenství se opakoval ještě dvakrát. Naposledy byla Jana hospitalizována v nemocnici týden, znovu prodělala potrat, u kterého málem zemřela a další těhotenství jí nebylo doporučováno. Jiří byl Janě obrovskou oporou a začal se zajímat o adopci dítěte. Jana přiznala, že sama by se pro adopci nerozhodla.

Manželé Králíčkoví se rozhodli kontaktovat sociální pracovníci pro náhradní rodinnou péči, která jim poskytla veškeré informace o procesu osvojení a sepsala s nimi potřebné formuláře. Prvním krokem byla návštěva sociální pracovnice městského úřadu, která s manželi vedla rozhovor o důvodech rozhodnutí se pro náhradní rodinnou péči a očekávání, představách o dítěti. Dále podala žadatelům veškeré informace o této péči a vysvětlila veškeré náležitosti pro podání žádosti. Předala jim formulář o „zapsání do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení“ a dotazník s požadavky na dítě, které bylo potřeba vyplnit a odevzdat při druhé schůzce. Nejtěžší částí bylo pro oba manžele vyplnění formuláře o požadavcích na dítě. Největší obavy měla Jana, která se bála, jaké dítě jim přidělí. Měli zájem o dítě ve věku 0-2 roky, majoritního etnika, nevadilo jim menší zdravotní omezení. Uvedli, že již jedno dítě s nimi ve společné domácnosti žilo a vychovávali jej.

Poté museli dodat mnoho potřebných podkladů. Například rodný list, oddací list, životopis, výpis z trestného rejstříku, zdravotní stav a potvrzení o příjmech od zaměstnavatele. Po vyplnění potřebných dokumentů proběhla návštěva sociální pracovnice doma, u rodiny Králíčků, aby zhodnotila rodinnou a bytovou situaci. Po absolvování těchto kroků byla spisová dokumentace rodiny předložena krajskému úřadu, kde probíhalo odborné posouzení o zařazení do evidence osob, které jsou vhodné stát se osvojiteli.

Manžele čekal čtyřdenní kurz, který je ze zákona povinný, jehož cílem byla příprava na náhradní rodičovství. Kurz probíhal ve Strakonících od čtvrtka do neděle a jeho náplní bylo zjistit, zdali jsou žadatelé vhodní a splňují předpoklady pro náhradní rodičovství. Podstoupili zde psychologickému vyšetření a byly jim zprostředkovány reálné informace o potřebách dětí v náhradní rodinné péči. Po ukončení tohoto kurzu manželé čekali na výsledné rozhodnutí o zapsání do evidence žadatelů. Rozhodnutí krajského úřadu bylo kladné, avšak čekali tři roky, než jim bylo dítě přiřazeno. Při druhé žádosti o dítě čekali pouze dva měsíce.

Když Janě po třech letech čekání zazvonil telefon a dozvěděla se, že pro ně byla vybrána holčička, které byly pouze 3 měsíce a nacházela se v kojeneckém ústavě v Plzni, byla v šoku. Měla veliké obavy z přijetí. Jiří neváhal a chtěl okamžitě vyrazit a jet se na holčičku podívat. To ale nešlo tak jednoduše, nejprve bylo potřeba vyřízení všech potvrzení, aby se do kojeneckého ústavu vůbec mohli podívat. Po zařazení těchto formalit se ihned vydali miminko navštívit. Hanka měla velmi husté, černé vlásy, obrovské hnědé oči a byla snědá. Jana váhala, ale vzhledem k tomu, že i ona byla po narození snědší, rozhodla se, že už nebudou dál čekat a Hanu si vezmou. Při každé jejich návštěvě se Hana smála a byla klidná, avšak po jejich odchodu byla vždy plačtivá. Janě v práci vyšli vstříc a ihned mohla odejít na mateřskou dovolenou. Když si Králíčkoví přivezli Hanu domů, stále plakala, pokud ji nebyla věnována pozornost. Jiří si vzal v práci na dva týdny dovolenou, aby mohl Janě s miminkem pomáhat a aby se jako rodina sblížili. Jana i Jiří se zpočátku často obávali, zdali dokáží miminko přijmout tak, jako by bylo jejich vlastní. Jakmile si na sebe s Hanou zvykli, všechny obavy se vytratily.

V průběhu prvních třech měsíců, kdy je ze zákona daná předadopční péče, navštěvovala rodinu sociální pracovnice, která kontrolovala jejich podmínky. Po této tříměsíční lhůtě probíhal soud, který rozhodl o osvojení. Tímto skončil veškerý, psychicky namáhavý proces adopce. Jana s Jiřím měli štěstí a byla jim přidělena velice vstřícná sociální pracovnice, která jim zodpověděla na všechny dotazy a ochotně pomohla projít celým procesem osvojování, když úřady odmítaly pomoci.

V druhém případě, zažádali Jana a Jiří o druhé dítě a celý proces trval pouhé dva měsíce. Oba z toho byli překvapení a na další děťátko se moc těšili. Ve Strakonickém kojeneckého ústavu na ně čekala tříměsíční Adéla. „Tentokrát jsme ani chvíli neváhali a věděli jsme, že se bez Adélky domů nevrátíme.“ První setkání Jany a Jiřího s Adélou bylo velice silné. Když dorazili do kojeneckého ústavu, viděli holčičku, která jen ležela, nehýbala se a pozorovala okolí. „Měla zrzavé vlásky, byla hrozně drobná a bledá. Byla úplně průhledná. V tu chvíli jsme zaváhali,“ popisuje situaci Jana. Chvíli u ní stáli a bavili se se sestřičkou. Jiří si chtěl Adélu pochovat. „Když jsem Adélu tehdy zvednul a choval, upřeně mě pozorovala a pak se na mě usmála. V tu chvíli jsem věděl, že je naše.“ Jiří celou situaci popisoval jako velice silnou a dojemnou. Oba s Janou plakali štěstím, že budou mít další holčičku.

Když začali připravovat Adéle pokojíček, Hana se zajímala, co se bude dít. Jana si vzala pětiletou dceru na klín a začala ji vysvětlovat, že bude mít malinkou sestřičku z domečku. Vyprávěla jí to jako pohádku. „Víš, Haničko. Když jsi se narodila, nemohla jsi jít s maminkou domů, jako ostatní miminka. Šla jsi do domečku pro miminka, kde se o tebe staraly tety. A odtud jsme si tě vzali my s tatínkem.“ Hanička to v té době přijala tak, jak jí to Jana vysvětlila. „Všichni jsme se na Adélku moc těšili, ale museli jsme ji v ústavě ještě měsíc nechat samotnou, kvůli dovolené, kterou jsme měli zařízenou již rok.“ Adélu před odletem na dovolenou Jana s Jiřím denně navštěvovali. Když však odletěli a nenavštěvovali ji, neustále plakala. Po návratu z dovolené se snažili zařídit vše potřebné co nejrychleji, aby si ji mohli vzít domů. Adéla byla velice klidné miminko. Velmi rychle se naučila mluvit a chodit a její vývoj byl přirozený. V jednom roce přišly komplikace, kdy trpěla na opakované záněty průdušek, které byly léčeny antibiotiky. Tyto komplikace přetrvávaly až do jejích tří let. Jana nechtěla, aby byly dále záněty

léčeny antibiotiky, a tak se na dva měsíce s Adélou odstěhovali na chatu, kterou měli na samotě na okraji lesa. Čerstvý vzduch a každodenní procházky lesem jí pomohly a zbavila se všech zdravotních problémů.

Rodina tráví veškerý volný čas společně. Jsou velice aktivní, mají rádi turistiku. Společně jezdí na výlety na kolech, kempují a chodí houbařit. Často cestují po České republice, nejvíce se jim líbí na Moravě, kam se každoročně vypravují na dovolenou. Každý rok také odlétají k moři, kde podnikají různé fakultativní výlety a poznávají okolí. Když jsou doma, Jana s dcerami nejraději něco vyrábí a u toho si povídají. Nejraději vyrábí dekorace do bytu, proutěné košíky a připravují zdobené obložené talíře ze sýrů, salámů a zeleniny.

Hana s Adélou jsou vychovávány důsledně, musí dodržovat daná pravidla a jsou vedené k samostatnosti. Jana s Jiřím jsou poměrně přísnými rodiči, větší autoritu v rodině má Jiří. Hlavním problémem je nejednotná výchova. Rodiče se rozhodují každý sám a poté dochází ke snižování autority jednoho z nich. Rodina má doma rozpis prací, které je potřeba splnit. Každý člen rodiny má na daný týden určené povinnosti. Pokud povinnosti nesplní, přichází sankce. Oba rodiče si za svými rozhodnutími pevně stojí. Hana má s plněním svých povinností značné problémy. Má problém s uklízením svých věcí a plnění úkolů do školy i v domácnosti. Adéla je naopak velmi důsledná a ihned po příchodu ze školy pracuje na splnění úkolů. Dodržuje pořádek ve svých věcech a pomáhá Janě s úklidem i s vařením.

Důležitým mezníkem života, byl nástup do Mateřské školy obou dcer. Hana nastupovala do školy ve čtyřech letech. Před nástupem ji Jana brala často mezi ostatní děti, aby se lépe socializovala. Jana měla z nástupu Hany do školy obavy. „Měla jsem strach, že do školky nebude chtít, byla na mne hodně fixovaná. Ona tam ale vplula, jako ryba do vody.“ Velice rychle se adaptovala na nové prostředí mateřské školy, kde se jí moc líbilo. Našla si zde mnoho kamarádů a měla moc ráda svou paní učitelku. Jana ji vyzvedávala každý den po obědě a poté spolu chodily procházkou domů a povídaly si, co se ve škole ten den dělalo. Hana postupem času chtěla zůstat ve škole i odpoledne, aby si mohla hrát s dětmi. Byla velmi živá, tvrdohlavá.

Adéla nastupovala do Mateřské školy ve třech letech. První den ve škole jen stála v zástěrce u dveří a čekala, než si jí rodiče vyzvednou. Odmítala jíst, zapojovat se do činností. Druhý den plakala, že do školy už nepůjde, že se jí tam nelíbí. Jana se proto domluvila s paní učitelkou a v rámci adaptačního procesu jí bylo umožněno strávit s Adélou společně první dva týdny ve školce. Rodina byla paní učitelkou informována, jak by měl adaptační proces probíhat, aby Adéle neuškodil. Poté již chodila do školy bez pláče, ale její socializace trvala déle. Je tichá, neprůbojná a stydlivá, tudíž se ze začátku nezapojovala do aktivit. Trvalo přibližně měsíc, než si na nové prostředí zvykla a začala si hrát.

Obě děvčata navštěvovala stejnou Mateřskou školu, avšak každá měla jiné paní učitelky. Jana s Jiřím byli se školou a učitelkami velice spokojeni. Před nástupem dcer do školy informovali paní ředitelku i personál o rodinné anamnéze. Žádali diskrétnost před ostatními dětmi a jejich rodiči, aby předešli jakýmkoliv problémům. Několikrát ročně se ve škole konaly informační schůzky. Vždy před začátkem školního roku a jednou před Vánoci. Rodiče byli informováni učitelkami o vývoji a chování jejich dítěte a mohli nahlédnout do portfólií, které mateřská škola pořizovala každému žákovi. Byly zde uloženy pracovní listy, kresby, fotografie z akcí školy a diagnostika dítěte. Paní učitelky byly z pohledu rodičů moc milé, vstřícné a byli s jejich přístupem nadmíru spokojeni. Jediný problém řešili Jana a Jiří s paní uklízečkou, která pomáhala v Adély třídě. Byla hlučná a temperamentní, zasahovala do činností dětí a Adéla v její přítomnosti vždy plakala. Vyžadovala klidný, jemný a milý přístup. Rodiče situaci řešili ve škole, paní ředitelka napomenula paní uklízečku a tato situace se již neopakovala.

Na doporučení informovali rodiče obě dívky se skutečností, že jsou z kojeneckého ústavu. Hana se to dozvěděla ve svých pěti letech, Adéla před nástupem do mateřské školy. Adéla tuto skutečnost přijala s pár otázkami, Hana se začala zajímat a vyptávat až po nástupu na základní školu. Vyprávěla totiž spolužákům, že je z kojeneckého ústavu a rodiče si jí odtud vzali. Spolužáci Hany se jí začali v pozdějším věku posmívat, že nemá vlastní rodiče. Jana se tedy vydala do školy za třídní paní učitelkou věc řešit. Paní učitelka zasáhla, s dětmi si promluvila a vysvětlila jim problematiku náhradní rodinné péče. Postupem času, když byla Hana v šesté třídě,

nastaly problémy. Ve chvíli, kdy jí rodiče něco zakázali, urazila se a říkala, že jí nemají rádi, protože není jejich. Jednou si sbalila věci a když nebyl nikdo doma, odešla. Odešla k babičce, která žije ve stejném městě. Je velmi tvrdohlavá a temperamentní. Ve škole nedávala pozor a zhoršily se jí známky. Bylo vidět, že jí něco trápí. Paní učitelce se svěřila, že se obává, zdali jí rodiče mají opravdu rádi a domnívala se, že mají raději její mladší sestru Adélu, protože jsou na ní méně přísní. Jana a Jiří jsou příjemní, ale přísní rodiče a mají nastavená pevná pravidla. Jana se rozhodla, že si promluví s třídní učitelkou. Popsala jí, jaké mají doma problémy a paní učitelka si druhý den promluvila s Hanou. Jana neví, co si Hana s paní učitelkou řekly, ale situace se uklidnila. Když bylo Haně třináct let, začala se o adopci zajímat. Chtěla znát jméno své biologické matky a proč ji opustila. Jana s Jiřím ji celý příběh převyprávěli a řekli, že pokud chce svou matku najít a kontaktovat, že jí rádi pomohou, ale až po dovršení jejich osmnáctin. Do té doby se o tom odmítají bavit.

Bohužel, Hana se setkala s předsudky ze strany učitele na základní škole, který ji nařknul z napsání dopisu, kde bylo přiznání o okradení spolužáka. Jana s Jiřím si proto našli grafologa, který jednoznačně vyhodnotil, že tento dopis nepsala. Od té doby pan učitel všechny problémy přisuzuje Haně. Rodiče několikrát problém řešili s ředitelem školy, avšak bezvýsledně. Vzhledem k tomu, že Hanu na základní škole čeká poslední rok studia, odmítá přestup na jinou školu. Rapidně se jí zhoršil prospěch, a i přes snahu rodičů, kteří ji se vším ochotně pomáhají, neplní své školní povinnosti.

Adéla navštěvuje jinou základní školu než její sestra. Má moc milou a vstřícnou paní učitelku. Do školy chodí ráda a má výborný prospěch. Je velice zodpovědná a všechny školní povinnosti plní samostatně. Je klidná, rozvázná a kreativní. Mezi její největší koníček patří malování a vyrábění dekorací. Navštěvuje hodiny baletu a také výtvarné výchovy na základní umělecké škole. Chvíli tancovala v taneční skupině, kde tancuje i její sestra, ale Adéla vyžaduje klidnější činnosti. Naopak Hančin největší koníček je tancování v zdejší taneční skupině, která dostala ji mnoho ocenění.

Rozhovor s pedagogickými pracovníky

Druhý rozhovor probíhal se dvěma učitelkami mateřské školy, kterou dívky navštěvovaly. Obě paní učitelky vyučují v heterogenní třídě velké mateřské školy v centru města. Před nástupem obou dívek do mateřské školy, osvojitelé plně informovali pedagogické pracovníky o rodinné anamnéze. Díky tomu mohli zvolit k adaptaci dítěte individuální přístup a lépe chápali situaci. V průběhu návštěvy dívek mateřské školy, nezaznamenali žádné závažné diagnostické potíže.

Hana nastoupila do mateřské školy ve čtyřech letech. Vzhledem k jejímu věku, charakteru a předchozí adaptaci na ostatní děti, neměla se socializací do třídní skupiny problém. Z počátku zde trávila denně jen pár hodin, a protože se aktivně zapojovala do kolektivu i činností, již druhý týden navštěvovala školu na celé dopoledne. Vždy po obědě odcházela domů. Zpočátku si hrála spíše sama, ale s ostatními dětmi aktivně komunikovala. Později se začala přidávat ke hře ostatních dětí, kde se nejčastěji jednalo o konstruktivní činnosti a pomoc vrstevníkům. Postupem času se Hana dožadovala delšího pobytu v zařízení. Ve školce byla spokojená a měla zde kamarády. Projevovala samostatnost, měla správné sebeobslužné návyky, což pozitivně přispívalo při adaptaci a akceptovala daná pravidla a vnímala uložené pokyny. Paní učitelka dodala, že velkým přínosem pro průběh adaptační fáze, byla úzká spolupráce a vzájemná informovanost s rodiči.

Ve hře byla u Hany pozorována samostatnost. Občas se u ní projevovaly prvky agresivity a to zejména, pokud jí někdo udělal nebo řekl něco, co se jí nelíbilo. Paní učitelka proto aktivně pracovala na řešení problému jinou cestou a nabádala Hanu, aby řešila konflikt větou „to se mi nelíbí, to mi nedělej.“ Prvky agrese nebyly nijak závažné, avšak se je nepodařilo ve spolupráci s rodiči zcela odstranit.

Při řízených i spontánních činnostech projevovala aktivitu a její psychomotorický, fyzický i duševní vývoj probíhal v normě. Měla problém pouze se sedavými činnostmi, kdy nedokázala udržet pozornost. V ostatních činnostech nebyly zaznamenány žádné potíže.

Adéla nastoupila do mateřské školy již ve třech letech. Před jejím nástupem byla škola opět srozuměna s anamnézou rodiny a charakteristickými rysy osobnosti dítěte. V minulosti nebyla adaptovaná na dětský kolektiv a silná fixace na matku značně ztížila proces adaptace na mateřskou školu.

První den v mateřské škole byl pro Adélu těžký. Po příchodu byla plačtivá a bála se, že si pro ni rodiče nepřijdou. Na základě toho navrhla paní učitelka adaptační proces, do kterého se matka zapojila. Každý den, po dobu dvou týdnů, docházela s Adélou na kratší dobu do mateřské školy, aby si na prostředí a vrstevníky lépe zvykla. Postupně, během těchto dvou týdnů, nechávala Adélu ve třídě samotnou, kdy odešla za dveře a pozorovala, jak bude reagovat, ale tento proces byl zdoluhavý. Paní učitelka přistupovala k Adéle vstřícně a mile, vždy jí vysvětlila, že si pro ni maminka brzy přijde a dodávala jí pocit jistoty. Do her a činností nebyla nucena, pokud se sama nechtěla zapojit.

Stejně tak jako Hana, byla i Adéla samostatná a se sebeobslužnými činnostmi neměla žádné větší problémy. Kognitivní i motorický vývoj byl v normě.

Adélu měly děti i paní učitelky velice rády. Byla klidná, milá, ráda pomáhala ostatním. Zapojovala se aktivně do všech činností, avšak nejraději něco sama vyráběla či kreslila. V komunikaci s dětmi i učiteli nebyly shledány žádné potíže.

Paní učitelky si chválily přístup rodičů k mateřské škole, neboť takovýto zájem o správnou adaptaci dítěte ze strany rodičů nebývá samozřejmostí. Většina rodičů s nimi nespolupracuje a o vývoj dítěte se nezajímá. Vzájemná spolupráce a komunikace tak podle učitelky pozitivně přispíval nejen k adaptaci, ale i k správnému vývoji, výchově a vzdělávání obou dcer.

5.5 Shrnutí

5.5.1 Rodinná anamnéza

Manželé Králíčkoví žili deset let v manželství bez vlastních dětí. Rozhodli se vzít na přechodnou dobu do své péče Jany synovce, kterého vychovávali sedm let. Ze zdravotních důvodů nemohli mít vlastní děti, a protože po nich moc toužili, rozhodli se pro náhradní rodinnou péči. Pro její zprostředkování se rozhodli kontaktovat sociální pracovníci, která jim poskytla veškeré informace o procesu osvojení.

Po zapsání do evidence žadatelů o zprostředkování osvojení. Nejtěžší pro ně bylo čekání, kdy se báli, zdali dokáží přijmout dítě za své a milovat ho. Obavy se vytratily, když po třech letech dostali holčičku jménem Hana. Po pěti letech od přijetí Hany do rodiny se rozhodli zažádat znovu a po velmi krátké době dostali druhou holčičku, Adélu.

Vzhledem k věku obou adoptovaných dcer probíhala adaptace na rodinu přirozeně. Obě dívky opustily kojenecký ústav ve třech měsících. Zvykání na roli rodičů probíhalo také přirozeně a rychle.

Obě dcery se vyvíjely přirozeně a bez závažných zdravotních komplikací. U starší dcery mají rodiče obavy z budoucnosti. Jedná impulzivně a již jednou odešla z domova. Jana v rozhovoru uvedla, že se obává, aby se Hana na středním odborném učilišti, kde chce pokračovat ve studiu po základní škole, nechytla „špatných lidí.“ Také naznačila, že je Hana snadno ovlivnitelná okolím a že trpí občasnými úzkostmi. U mladší dcery nemá žádné obavy z budoucnosti vzhledem k jejímu charakteru a chování.

Hana a Adéla jsou vychovávány přísně, avšak na základě vzájemné důvěry. Mají nastavená pravidla, která je potřeba dodržovat. Rodiče si v rodině zakládají na důvěře a otevřenosti, proto obě dívky informovali skutečnost, že jsou adoptované. Rodina společně tráví většinu volného času v přírodě. Obě dívky mají volnočasové aktivity, jako je disco tanec, balet a výtvarné tvoření.

5.5.2 Spolupráce rodiny s mateřskou školou

Rodina předem informovala mateřskou školu o adopci obou dcer. Měli veliký zájem o spolupráci s paní učitelkami. Paní učitelky byly moc vstřícné a informovaly rodiče o vývoji i adaptaci obou dívek. Vzájemná komunikace probíhala na bázi časté a otevřené komunikace a rodiče byli s přístupem obou paní učitelek nadmíru spokojeni.

U Hany byla adaptace značně rychlejší. Od prvního dne se jí v mateřské škole moc líbilo. Kolektiv dětí ji velmi rychle přijal a nenastaly žádné komplikace. Občas se objevovaly prvky agrese, které ale nebyly nijak závažné.

Adéla se zprvu bála do mateřské školy chodit, protože tam nikoho neznala. Byla fixovaná na matku a separace od rodiny špatně snášela. Plakala a ve škole se jí nelíbilo. Jana s ní v rámci adaptačního procesu první dva týdny do školy docházela a společně tam trávily čas.

Vývoj obou dívek probíhal ve všech směrech přirozeně. Již před příchodem do školy projevovaly samostatnost při práci a neměly potíže s jednoduchými sebeobslužnými činnostmi.

Jak rodina, tak paní učitelky velice chválily vzájemnou informovanost, podporu a spolupráci. Častěji se prý učitelky setkávají spíše s nezájmem ze strany rodičů. Celková spolupráce měla pozitivní dopad nejen na adaptaci, ale také na správný vývoj obou dětí.

5.6 DISKUZE

Cílem bakalářské práce, jak naznačuje její název, bylo získat povědomí o problematice náhradní rodinné péče a adaptaci dítěte na rodinné i školní prostředí. V rámci výzkumu jsem hledala odpověď na otázky, co vedlo respondenty k rozhodnutí pro náhradní rodinnou péči a jak celý proces osvojování probíhá. Podstatnou otázkou výzkumné části, byla spolupráce rodiny a mateřské školy na adaptaci dítěte.

Z rozhovoru vyplývá, že délka procesu osvojování dítěte se může značně lišit z důvodu hledání vhodné rodiny pro dítě. Samotný proces je zdoluhavý a psychicky náročný. Dobu očekávání na příchod dítěte mohou doprovázet obavy z přijetí, ale také z toho, jaké dítě může být. Rodina musí projít procesem zprostředkování osvojení, při kterém musí doložit všechny potřebné dokumenty, absolvovat přípravný kurz a teprve poté se rozhodne, zdali bude zapsán do evidence žadatelů.

Výsledek tohoto výzkumu ukázal, že vzhledem k rané adopci dítěte probíhala přirozená socializace do rodiny, kde bylo dítě bezpodmínečně přijaté všemi svými členy. Vzhledem k správně fungující rodinné výchově, která dětem dává pocit jistoty, lásky a bezpečí, probíhala přirozeně i adaptace na nové prostředí mateřské školy. Na základě rozhovoru se domnívám, že spolupráce rodiny a učitelky, která je také stručně popsána v teoretické části práce, značně ovlivnila průběh adaptace a díky tomu vytvořili pro dítě příjemné a bezpečné prostředí, jenž přispívá ke správnému psychickému vývoji. Adaptace každého dítěte je individuální a u dětí, které byly předmětem výzkumu, probíhala běžným způsobem, bez jakýchkoli odchylek. Domnívám se, že skutečnost, že pochází z náhradní rodinné péče, nehraje žádnou roli. To bude dané také příznivým rodinným prostředím a vstřícností paní učitelky.

Psychická deprivace dětí, pocházejících z ústavní péče, kterou jsem se zabývala podrobněji v teoretické části, nebyla u zkoumaných respondentů diagnostikována. Tento výsledek můžeme přisuzovat rané adopci dítěte a naplnění všech úrovní psychických podmínek. Z prostudované literatury vyplývá, že u dětí z ústavů často dochází k opoždování psychomotorického vývoje, zejména v oblasti motoriky, řeči a

sociálního chování. Tato skutečnost nebyla u zúčastněných dětí potvrzena. Jejich vývoj probíhal ve všech oblastech přirozeně a bez viditelných odchylek.

V Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, je zakotvena kapitola o spoluúčasti rodičů na předškolním vzdělávání. Podstatou naplnění této spoluúčasti je ochota spolupracovat, jak ze strany rodiny, tak učitele. Z výzkumné šetření se ukázalo, že rodina se aktivně zajímá o průběh výchovy a vzdělávání v předškolním zařízení a komunikaci s mateřskou školou hodnotí velmi dobře. Paní učitelky jsou taktéž s komunikací a přístupem nadmíru spokojeny. Udávají, že takováto spolupráce, kdy se rodiče aktivně podílejí na chodu školy, je z jejich pohledu spíše výjimečná. Mateřská škola také poskytuje rodině možnost zapojit se do adaptačního procesu dítěte.

ZÁVĚR

Bakalářská práce si kladla za cíl zjistit, jaký způsobem probíhá komunikace rodiny s pedagogickými pracovníky a jaká je adaptace dítěte na prostředí mateřské školy.

Práce se skládá ze dvou částí, teoretické a praktické. V úvodu teoretické části této práce jsem stručně definovala pojem rodina. Druhá kapitola se zabývá problematikou náhradní rodinné péče a jsou zde podrobně rozepsány všechny její formy – osvojení, pěstounská péče, poručenství a svěření dítěte do péče jiného člověka. S tím souvisí také proces zprostředkovávání náhradní rodinné péče, příprava rodiny na příchod dítěte a jeho psychický vývoj. Je zde také upozorněno na riziko vzniku psychické deprivace. Podrobně jsem se seznamovala s tématem náhradní rodinné péče, které mi přiblížil Kojenecký ústav ve Strakonících a pomohl najít vhodnou rodinu pro mou práci. Třetí kapitola popisuje předškolní věk a předškolní vzdělávání.

Obsahem praktické části je autentický rozhovor, který je zaměřen zejména na proces osvojení z pohledu osvojitelů, kteří zde popisují své zkušenosti. Vzhledem k charakteru textu této části byla zvolena případová studie, jako metoda kvalitativního výzkumu. Při rozhovoru s participanty jsem průběžně získávala odpovědi na výzkumné otázky a se zájmem jsem se ponořila do rozhovoru, který pro mne byl velice atraktivní a přínosný.

V mém okolí stále přibývá párů, které nemohou mít děti přirozeně, ani umělým oplodněním. Mnozí z nich však mají k dětem z ústavní péče různé předsudky, a proto raději žijí bez dětí. Každé dítě je jedinečné a zaslouží si rodinu, která ho bude bezpodmínečně přijímat a milovat.

Na závěr bych chtěla shrnout odpověď na nejdůležitější otázku výzkumného šetření, která vyplývá z rozhovoru:

- **Jak probíhala vzájemná spolupráce mezi učitelkou a rodinou na adaptaci dítěte s mateřskou školou?**

Většina rodičů nespolupracuje s pedagogickými pracovníky a komunikace z jejich strany vázne. V mém výzkumném projektu je tomu jinak. Rodina má s paní učitelkou velice vřelý, otevřený a přátelský vztah založený na bázi důvěry, který pozitivně přispívá k výchově a vzdělávání dětí. Díky této spolupráci tak proběhla i přirozená a poměrně rychlá adaptace dítěte na nové prostředí, vrstevníky a paní učitelku, vzhledem k adaptačnímu programu, který zkoumaná škola nabízela.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BUBLEOVÁ, Věduna a Lucie BENEŠOVÁ. Hledáme nové rodiče. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2001. ISBN 80-239-1355-7.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. Základní informace o náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2011. ISBN 978-80-87455-01-2.

BUBLEOVÁ, Věduna. Základní informace o osvojení (adopci). 3., přeprac. vyd. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2014. ISBN 978-80-87455-18-0.

KOLUCHOVÁ, Jarmila, MATĚJČEK, Zdeněk, ed. Osvojení a pěstounská péče. Praha: Portál, 2002. ISBN 80-7178-637-3.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola. Praha: Grada, 2008. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-1568-1.

KOŤÁTKOVÁ, Soňa. Dítě a mateřská škola: co by měli rodiče znát, učitelé respektovat a rozvíjet. 2., rozšířené a aktualizované vydání. Praha: Grada, 2014. Pedagogika (Grada). ISBN 978-80-247-4435-3.

LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. Vývojová psychologie. Praha: Grada, 1998. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-X.

MATĚJČEK, Zdeněk. Výbor z díla. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-1056-6.

MATĚJČEK, Zdeněk. Náhradní rodinná péče: průvodce pro odborníky, osvojitele a pěstouny. Praha: Portál, 1999. ISBN 80-7178-304-8.

MATĚJČEK, Zdeněk. O rodině vlastní, nevlastní a náhradní. Praha: Portál, 1994. Rádci pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-85282-83-6.

PROCHÁZKA, Miroslav. Sociální pedagogika. Praha: Grada, 2012. Pedagogika (Grada). ISBN 9788024734705.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání. Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004.

SYSLOVÁ, Z. Autoevaluace v mateřské škole: cesta ke kvalitě vzdělávání. 1. vydání. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0183-0.

VÁGNEROVÁ, Marie. Psychický vývoj dítěte v náhradní rodinné péči. Praha: Středisko náhradní rodinné péče, 2012. ISBN 978-80-87455-14-2.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie I.: dětství a dospívání. Praha: Karolinum, 2005. ISBN 80-246-0956-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. Vývojová psychologie: dětství, dospělost, stáří. Praha: Portál, 2000. ISBN 80-7178-308-0.

Internetové zdroje:

Ministerstvo práce a sociálních věcí: Formy náhradní rodinné péče. [online] [cit. 2018-07-12]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/cs/14501>

Úvodní stránka projektu adopce.com | Adopce.com - projekt náhradní rodinné péče [online]. Copyright © [cit. 12.07.2018]. Dostupné z: <http://www.adopce.com/files/adopce-f39331e567241cca38b868acf6d7ff52/pruvodce-nahradni-rodinnou-peci-2014.pdf>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek č. 1, str. 14